

At det er et Maal, der kan være svært at naa, er en anden Sag. Det er heller ikke saa meget denne Side af »Politiken«s Virksomhed, der omtales i Bogen, som Bladets altid levende Del i Dagens Begivenheder og dets Skribenters Opfindsomhed. Herved kommer det rette kalejdoskopiske Avisbillede frem, og der gives ogsaa derigennem gode Bidrag til Dags- og Kulturhistorien. Men, som sagt, man kunde adskillige Steder have ønsket dybere Indtrængen, og man betvivler ikke, at Forfatteren kunde have præsteret den. Hans Forudsætninger er i Orden. Den egentlige Baggrund for og Udviklingen i Hørups Antimilitarisme er et Emne for en Doktordisputats — det er næppe nok berørt i Koppels Bog. Den for Udviklingen af den litterære Etik betydningsfulde Brevveksling mellem Edv. Brandes og Vilh. Andersen i Marts 1900 er kun sparsomt belyst fra en enkelt Side. Om Bladet »Politiken«s Del i vigtige Begivenheder som Venstres Sprængning 1905 og Ministeriedannelserne 1909 og 1913 hører man for lidt. Om Smørkrigen og Paaskeforliget intet. Bedre belyst er Begivenhederne 1920, selv om Rejsningen mod »Politiken« kunde være fyldigere skildret og forklaret. Paa de fleste Punkter har imidlertid Koppel givet Bolden op — saa maa andre tage fat.

Der er Grund til at fremhæve Forfatterens talrige, korte og rammende Karakteristikker af Personer. I det hele betyder Bogen, saaledes som den nu engang er anlagt, en værdifuld Berigelse af vor Presselitteratur.

Povl Engelstoft.

Det er nu over 75 Aar siden Kirkehistorikeren L. Helveg gav den sidste foreliggende, samlede Fremstilling af Pietismens Historie i Danmark. I de mellemliggende Aar er der blevet offentliggjort en Række vigtige Bidrag til Belysning af dens Udvikling, lige som ogsaa forskellige Sider af og enkelte Personligheder inden for denne Retning er blevet behandlet i mere eller mindre dybtgaaende Monografier. Som et saadant nyt Bidrag, der skal bane Vejen for en tiltrængt ny Helhedsfremstilling, maa man opfatte den Afhandling, som Sognepræst Johannes Pedersen har udgivet under Titel *Fra Brydningen mellem Orthodoksi og Pietisme. Københavns Kirkeliv 1704—1712*. (Teologiske Studier Nr. 7). (Kbh. 1945, 193 S.).

Frem for alt har Forfatteren set det som sin Opgave at belyse Hovedskikkelsen herhjemme i denne Periode, Frantz Julius Lützens, der som tysk Hofpræst hos Frederik IV 1704—12 spillede en betydelig Rolle for Pietismens Gennembrud i det første Aarti af det 18. Aarhundrede. Da Lützens' Type har været bestemt

paa ret afvigende Maade af de forskellige Kirkehistorikere, er det af særlig Vigtighed at vinde Klarhed over hans Standpunkt. Johs. Pedersen har med stor Grundighed taget denne Opgave op, har gennemgaaet hele Kildematerialet og paa overbevisende Maade karakteriseret ham som en individuelt præget Overgangsskikkelse, rodfæstet i luthersk Ortodoksi, men tillige stærkt paavirket fra hallensisk-pietistisk Side med Hensyn til Tidens Reformkrav. Saaledes kunde han ogsaa i Danmark, uden at svigte sine teologiske Forudsætninger, blive en Banebryder for en moderat Pietisme.

Med Lützens som Centrum gennemgaar Forf. derpaa — maaske nok med en vis Ensidedighed — en Række betydningsfulde Foreteelser inden for den kirkehistoriske Udvikling: Oprettelse af Fattigskoler, Trankebarmissionen, Konventikler, Opgøret med forskelligartede »Sværmere«, Reformen af teologisk Attestats, Fattigordningen 1708, teologiske Stridigheder om »Salighedens« Begreb og om Polygamiet m. m., og overalt paa-vises det, hvorledes Lützens paa den ene eller anden Maade har været indblandet. Men netop hans selvstændige Forhold til Tidens Bevægelser gør det forstaaeligt, at hans Holdning selv i Datiden kunde opfattes forskelligt og ikke lod sig tage til Indtægt for en og samme Retning.

Det er en ikke ringe Fortjeneste ved den foreliggende Bog, at F. J. Lützens nu er blevet rykket frem i første Linie som en Hovedskikkelse i Tidens Kirkehistorie. Forf. har fremdraget meget nyt, til Dels ret afsidesliggende Stof baade af trykt og utrykt Art, og Behandlingen deraf vidner om et roligt, velafvejende Judicium, der tilstræber at skifte Sol og Vind ligeligt. Fremstillingen lader sig overalt læse med Interesse, selv om Formen hist og her er noget ujævn og ofte tynges af alt for lange Citater. En noget finere udviklet historisk Teknik havde gennemgaaende været ønskelig (jvfr. bl. a. Kildehenvisningerne og Registeret), og Gengivelsen af utrykte Aktstykker, især paa Tysk, (f. Eks. S. 24, 64, 131), er endog meget mangelfuld. Her savner man i høj Grad virkelig Skoling. I Indlædningskapitlet, der paa- peger Sammenhængen mellem den lutherske »Bodsbevægelse« fra Johann Arndts Dage og Pietismen, undrer man sig over, at der ikke er benyttet det bekendte Hovedværk af Hans Leube, *Die Reformideen in der deutschen lutherischen Kirche zur Zeit der Orthodoxie*, 1924 (jvfr. *Teologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke* 4. R. VIII, S. 54—63).

Trods forskellige Mangler maa Bogen dog betegnes som et værdifuldt, af nye Synspunkter præget Bidrag til Forstaaelse af Pietismens første Periode i Danmark.

Bjørn Kornerup.